

INFORME SOBRE EL TOPÒNIM L'ALQUERIA D'ASNAR

Ponent: Comissió de Govern del Consell Valencià de Cultura.
Ple: 1993

Havent estudiant la documentació aportada pel Dr. Martí, i després de les deliberacions oportunes, la Comissió de Govern del Consell Valencià de Cultura considera oportú que:

La denominació valenciana “L’Alqueria d’Asnar” per designar el municipi anomenat fins ara oficialment “Alquería de Aznar” és la que trobem en la pràctica totalitat dels autors i obres que s’han ocupat de la toponímia valenciana i han fet referència a aquesta població.

Així, és l’única que utilitza Emili Beüt Belenguer,¹ la que figura en el *Nomenclàtor* geogràfic del País Valencià,² la que arreplega i proposa Manuel Sanchis Guarner,³ la que arrepleguen actualment els manuals i tractats sobre la llengua oral i dels mitjans de comunicació, com el volum col·lectiu *La llengua als mitjans de comunicació*, en l’apèndix “Els principals topònims valencians”,⁴ i el *Manual d’ús de l’estàndard oral* de Josep Lacreu,⁵ i la que es troba en les més importants obres de referència, com la *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana* (I, 212-213) i el diccionari d’Alcover i Moll, que comptà amb la col·laboració de Manuel Sanchis Guarner. A més, coincideix amb la proposta de prestigiosos lingüistes i escriptors, com, a més dels ja citats, Josep Giner o Joan Coromines. També Desamparados Cabanes, Ramón Ferrer i Abelardo Herrero proposen el nom Alqueria d’Asnar, encara que junt al fins ara oficial.⁶

Aquest nom que recullen majoritàriament els especialistes és també el que es correspon amb la pronunciació valenciana del topònim. D’acord amb això, a continuació passem a desenvolupar quina ha de ser, al nostre parer, l’adequació gràfica del topònim a la realitat lingüística valenciana.

Efectivament, la primera part del compost, “Alqueria”, és una paraula plana acabada en vocal, i, per tant, en la nostra llengua no porta accent gràfic. Segons la fonètica valenciana, el grup –ia– no forma mai diftong, com es pot comprovar en la participació sil·làbica Al/que/ri/a i en la versificació dels nostres poetes clàssics i moderns en paraules com “justícia”, “ciència”, etc. Per tant, en el cas d’“Alqueria” no cal cap accent per a desfer un diftong inexistent en valencià, contràriament al que ocorre en la grafia castellana “Alquería”.

Passem ara a referir-nos a la presència de l'article, "L'Alqueria". Quan segons la tradició i l'ús oral actual, els topònims van acompanyats d'article, cal conservar-lo en l'escriptura.

En el cas que ara ens ocupa l'ús de l'article ens és confirmat, a banda de la ja expressada opinió dels especialistes, per la tradició, com després veurem en la documentació, i per la realitat lingüística actual, oral i popular, ja que la pronúncia del topònim a la contrada és sempre amb article, i encara que en pronúncia ràpida i col·loquial pot reduir-se el seu cos fonètic, per l'elisió de la -e- àtona ("L'Alqueria"), no perd mai l'article.⁷

Quant a l'apostrofació de l'article, així com de la preposició en el segon component del topònim, no ofereix cap dubte en valencià, ja que aquests elements àtons, d'ús proclític, amb un cos fonètic reduït i dèbil, en recolzar-se en el mot següent tònic començat en vocal, es debiliten més i perden la vocal.

Abans de tractar sobre el segon component del topònim, voldríem adduir algunes breus notes sobre la història del nom d'aquesta localitat, ja que ha experimentat alguns canvis, units als diversos avatars històrics. En efecte, el nom antic del poble era "el Ràfol Blanc",⁸ tal com consta, per exemple, en la carta de poblament, expedida el 31 de març de 1626,⁹ nom que es conserva encara en una partida rural de la veïna Cocentaina, el "Real Blanc".¹⁰

Més tard, prengué el nom de "L'Alqueria de Ferris", el qual es documenta almenys des del segle XVI,¹¹ ja que els seus propietaris van ser la il·lustre família Ferris, originària de Cocentaina.¹²

I finalment apareix el nom actual, "L'Alqueria d'Asnar", des que, amb la repoblació posterior a l'expulsió dels moriscos l'any 1609, la localitat pertangué a la família Asnar.¹³ L'any 1622 trobem ja aquest nom, amb el cognom de la família en la forma castellana, "Alqueria de Aznar",¹⁴ però uns pocs anys més tard, el 1654, ja el veiem adaptat a la pronúncia i l'ortografia valenciana, amb -s-: "Alqueria de Asnar".¹⁵ Ja al segle XVIII, l'any 1746, en un "Libro de apreciaciones de l'Arxiu Municipal de Cocentaina", figura de nou com "Alqueria d'Asnar".¹⁶ En un repertori de llocs i despoblats valencians del segle XVIII, conservat manuscrit en el fons "Serrano Morales" de l'Ajuntament de València, es llig també "Alqueria de Asnar".¹⁷ Al final del segle XVIII, l'any 1795, tornem a trobar l'adaptació valenciana normal i correcta d'aquest antropònim en les "Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia", d'Antoni Josep Cavanilles (Madrid, II, p. 159), ara, tal com correspon a la pronúncia popular, amb l'article:

“La Aqueria de Asnar y la Alcudieta, de 40 vecinos cada una”.

També el llinatge del senyor de “L’Alqueria d’Asnar” apareix, ja al segle XVII, valencianitzat, com llegim en la concòrdia signada entre els veïns del poble i el comte de Cocentaina, el 12 de maig de 1697:

“ab los pactes y condiciones contenguts en lo acte de capitulacions eo stabliment fermat per Joseph “Asnar”, senyor que fonch de dit loch de Ràfol Blanch” (Primitivo J. Ple Alberola, op., cit., p. 142)

Per tant comprovem que la variant “Asnar” té darrere un suport històric i documental evident. A més, és la forma que correspon a la pronunciació valenciana. Efectivament, com és sabut, en valencià no existeix la consonant interdental fricativa sorda /o/ del castellà, representada en aquella llengua amb la grafia –z–; en canvi, en valencià la lletra –z– té uns altres usos, i no apareix mai davant d’una altra consonant.

Cal dir que “Asnar” no és l’únic cas d’un mot castellà amb z (/o/) adaptat en valencià amb la grafia –s–, d’acord amb la nostra pronúncia. En efecte, el so de la –z– castellana, estrany al sistema fonològic valencià, quan s’introduïx esporàdicament en la nostra llengua pel contacte amb el castellà, bé siga a través de préstecs lèxics o bé a través de l’onomàstica, és a dir, dels noms propis, no manté mai l’articulació castellana, sinó que l’adaptem sempre amb l’alveolar fricativa –s–.

Comparem, per exemple, alguns noms de lloc com “Cadis” o “Saragossa”, o els nombrosos i ben coneguts llinatges valencians amb -is, corresponents als castellans o aragonesos amb -ez, com ara “Peris”, “Gomis”, “Ferrandis”, “Llopis”, etc.

I són molts més els llinatges d’origen castellà adaptats en textos valencians amb –s–, i això en qualsevol posició. En citem només alguns com a mostra:

a) En posició preconsonàntica, com en “Asnar”: “frare Gusman”, “Phelip Gusman y Mexía”, “Anrrique de Gusman”.¹⁸

b) En posició intervocàlica: “Pedro Salasar”¹⁹, “Álvaro de Basán”.²⁰

c) En posició final: “Munyós”²¹, i la variant “Monyós”,²² “misser Nuñes”,²³ “marqués de los Veles”,²⁴ “Martí d’Enyegues”.²⁵

Una adaptació similar tingué lloc en valencià entre el segle XVIII i la primera meitat del XX, recordada encara pels nostres majors, del fonema velar fricatiu sord del castellà /x/, representat gràficament en la llengua

veïna per –j– i –g–, inexistent en la nostra llengua, el qual va ser pronunciat amb la consonant velar /k/ i escrit amb les lletres –c– i –qu–. Citem-ne només alguns exemples: “mecorando lo presente”,²⁶ “Debaco de tu tecado”.²⁷ “El sinquanta-sis és, fico”, “vosté que té tant de influco”,²⁸ “Cosé Maria Visente”.²⁹ Actualment, com sabem, la pronunciació castellana velar fricativa sorda /x/ ha acabat integrant-se, com una espècie de so paràsit, en el nostre sistema fonològic, i a ningú estranyen en valencià pronuncies com “pijama o lejía”, amb –j– castellana. Però el cas del fonema castellà interdental fricatiu sord /o/ és diferent, ja que continua sense ser assimilat en valencià, i el continuem adaptant amb –s–.

Els procesos d’adaptació fonològica de sons estranys, com és lògic, no es limiten a la nostra llengua, sinó que tenen lloc també en altres llengües. Així, per exemple, l’adaptació de mots amb /k/ (mukere) i en sard amb /g/ (laganu del castellà lejano).³⁰

Conclusions:

En conseqüència, tant per l’ús popular com per la tradició, pensem que la forma valenciana correcta que ha d’adoptar el segon component del topònim que ara ens ocupa és “Asnar”, coherentment, a més, amb la forma etimològica llatina ASINARIUS. No oblidem, finalment, que es tracta d’un topònim valencià, i no castellà, i que, per consegüent, requereix una ortografia valenciana, que reflectisca de la manera més fidel possible la pronunciació en ús, en tots els casos, “Asnar”.

I, en conclusió, el nom complet del topònim ha de ser “L’Alqueria d’Asnar”, com ens ho confirma la tradició, l’etimologia, la fonètica i l’ortografia valencianes, l’ús popular i l’opinió majoritària del especialistes.

NOTES

¹ EMILI BEÜT BELENGUER: *Les comarques valencianes*, Publicacions dels Cursos de Llengua i Literatura Valencianes de Lo Rat Penat, València, 1970, i en *Geografia elemental del Regne de València*, Publicacions dels Cursos de Llengua i Literatura Valencianes de Lo Rat Penat, València, 1971.

² *Nomenclàtor geogràfic del País Valencià*, Promocions Culturals, València, 1970.

³ MANUEL SANCHIS GUARNER: *Contribució al nomenclàtor geogràfic del País Valencià*, Barcelona, 1966. Aquest filòleg en la seua *Gramàtica valenciana* de 1950 dóna preferència a la denominació més antiga “Ràfol Blanc”, però en la “Contribució al nomenclàtor...” prefereix ja “L’Alqueria d’Asnar”, com correspon a la realitat actual.

⁴ ANTONI FERRANDO, editor, Institut de Filologia Valenciana, Universitat de València, València, 1990, p. 283.

⁵ JOSEP LACREU: *Manual d’ús de l’estàndard oral*. Universitat de València, València, 1992 (2ª edició), p. 348.

⁶ DESAMPARADOS CABANES, RAMÓN FERRER I ABELARDO HERRERO: *Documentos y datos para un estudio toponímico de la región valenciana*, València, 1981.

⁷ Cf. F, XAVIER CARBONELL FALCÓ: “Toponímia de Cocentaina”, *Actes del Catorzé Col·loqui General de la Societat d’Onomàstica (Segon d’Onomàstica Valenciana)*, Generalitat valenciana, València, p. 240, el qual registra aquesta pronunciació a Cocentaina, situada només a 3 km. de l’Alqueria d’Asnar. Hem pogut comprovar també que els parlants de la localitat el pronuncien amb article: “L’Alqueria”.

⁸ Cf. RAFAEL GISBERT RICHART I KOSEP M^o ÀNGEL BATALLA: *Reseña histórica de la Alqueria de Aznar*, s.a., PRIMITIVO J. PLA ALBEROLA: *Cartas pueblas del condado de Cocentaina*, Excm. Ayuntamiento de Cocentaina, Instituto de estudios Juan Gil-Albert, Alacant, 1986, ps. XXIV-XXV.

⁹ És transcrita per Primitivo J. Pla Alberola, op., cit., ps. 133-140. Trobem també aquest nom, amb la variant “Raffal”, en una carta del secretari reial Joan Olzina als jurats de Cocentaina, el 29 d’octubre de 1429 (“apud” Lluís Fullana, “Historia de la villa y condado de Cocentaina”, València, 1975, p. 253, 1ª edició 1920).

¹⁰ Cf. F. XAVIER CARBONELL, op., cit., p. 423, JOSEP PÉREZ: “Una mica de toponímia de Cocentaina”, *Actes del Catorzé Col·loqui general de la Societat d’Onomàstica (Segon d’Onomàstica Valenciana)*, Generalitat Valenciana, València, p. 495, i IRENE MONCLÚS CUÑAT: “Aproximació a la toponímia de Cocentaina a finals del segle XVIII”, *Actes del XVI Col·loqui general de la Societat d’Onomàstica*, Generalitat Valenciana, Castelló de la Plana, 1992, p. 86.

¹¹ JOSEP SANCHIS SIVERA: *Nomenclátor geográfico-eclesiástico de los pueblos de la diócesis de Valencia*, València, 1922, p. 72; LLUÍS FULLANA, op., cit., p. 374.

¹² RAFAEL GISBERT RICHART i JOSEP Mª ÀNGEL BATALLA, op., cit.

¹³ RAFAEL GISBERT RICHART i JOSEP Mª ÀNGEL BATALLA, op., cit.

¹⁴ Mª MILAGROS CÁRCCEL ORTÍ: *Relaciones sobre el estado de las diócesis valencianas*, II, Valencia, Generalitat Valenciana, valència, 1989, p. 872.

¹⁵ Mª MILAGROS CÁRCCEL ORTÍ, op., p. 946. En aquest cas, com en l'anterior, l'absència de l'article deu explicar-se, almenys en part, perquè el topònim es documenta en un context llatí.

¹⁶ F. XAVIER CARBONELL FALCÓ, op., cit., p. 420.

¹⁷ Cf. FRANCESC SANCHIS, Mª JOSEP CARBONELL, ALEXANDRE COMPANY: “Repertori de llocs i despoblats valencians en el segle XVIII”, *Desé Col·loqui General de la Societat d’Onomàstica (Primer d’Onomàstica valenciana)*. Universitat de valència, València, 1986, p. 550.

¹⁸ *Llibre de Antiquitats*, transcripció i estudi preliminar per Josep Sanchis Sivera, València, 1926, ps. 118, 271, 316.

¹⁹ *Dietari de Jeroni Sòria*, Acció Bibliogràfica Valenciana, valència, 1960, p. 104.

²⁰ *Dietari de Jeroni Sòria*, p. 115.

²¹ SALVADOR CARRERES ZACARÉS: *Llibre de memòries de la ciutat e regne de València*, Acció Bibliogràfica Valenciana, València, 1935 II: 1203.

²² *Llibre de Antiquitats*, p. 65.

²³ *Llibre de Antiquitats*, p. 21. La lectura del manuscrit és, efectivament, “Nuñes” (ACV, MS. 68, f. 172v), encara que en l’edició de Sanchis Sivera figura, per error, “Nuñez”.

²⁴ *Llibre de Antiquitats*, p. 275.

²⁵ SALVADOR CARRERES ZACARÉS, op., cit., p. 1174.

²⁶ SALVADOR GUINOT: *Escenes castellonenques*, Barcelona, 1905, p. 57.

²⁷ *Colecció de vàries conversacions entre Saro Perrengue, carreter del poble de Godella y el doctor Cudol, abogat de esta ciutat de València*, València, 1820, VI, p. 5.

²⁸ EDUARD ESCALANTE, *La casa de Meca*, València, 1862, escenes VI, XIV.

²⁹ EDUARD ESCALANTE, *Un grapaet y prou*, 1868, escena X.

³⁰ Cf. J.L. PENSADO: “Gueada y geada gallegas”, *Verba*, Santiago de Compostela, 1983, ps. 33-34 I JOAN VENY: “Fortuna del fonema /x/ en català: Visió històrica de la queada”, *Actes del Nové Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, PAM, Abadia de Montserrat, 1993, p. 430.